

B. ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ψυχολογικές επιπτώσεις: Ποιοτική ανάλυση και ερευνητικά δεδομένα
για την ψυχοκοινωνική ταυτότητα των σεισμοπλήκτων, με τη μέθοδο της

Εγω-Οικολογίας

Ποιοτική Ανάλυση και Ερευνητικά Δεδομένα για την Ψυχοκοινωνική Ταυτότητα των Σεισμοπλήκτων: Ανάλυση μιας Περίπτωσης, με την Μέθοδο της Εγω-Οικολογίας των Zavalloni και Louis -Guerin

1. Εισαγωγή

Οι σεισμοί, εντάσσονται, όπως και όλες οι φυσικές καταστροφές, στο φάσμα εκείνων των εμπειριών που μπορούν να αποτελέσουν τραυματικές εμπειρίες ζωής, ήτοι, εμπειρίες οι οποίες εμπλέκουν μια απειλή για την ακεραιότητα του εαυτού ή των άλλων (APA, 1994) και παρουσιάζονται ως “πρόκληση” στις δυνατότητες του ατόμου να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες. Όπως επισημαίνουν οι Κουβέλη, Αρμενάκης και Σακελλαρόπουλος (1998), όλα σχεδόν τα άτομα που πλήττονται από κάποιον σεισμό, έχουν να αντιμετωπίσουν μια απώλεια - πένθος, είτε αυτή σχετίζεται με το στεγαστικό και εργασιακό πρόβλημα, είτε με τον τραυματισμό του εαυτού ή οικείων προσώπων, είτε και με την ίδια την αντιμετώπιση του θανάτου περισσότερο ή λιγότερο κοντινών προσώπων.

Τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη φυσική τους ικανότητα για αποφυγή και λησμοσύνη της τραυματικής εμπειρίας, στο άμεσο διάστημα που έπεται αυτής της εμπειρίας (Sidran Institute, 2000). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η συνειδητή σκέψη και συναισθημα, ή και αυτές οι “αναμνήσεις” του τραυματικού γεγονότος, ενδέχεται να αναδυθούν πολύ μετά το συμβάν. Άλλες φορές, ένα νέο γεγονός ή εμπειρία ενδέχεται να πυροδοτήσει παλαιά και ξεχασμένα μέχρι πρότινος περιστατικά, λόγω της συμβολικής του ομοιότητας με αυτά. Σύμφωνα με την Εγω-οικολογική προσέγγιση (Zavalloni & Louis-Guerin, 1996) που υιοθετείται στην

παρούσα έρευνα, οι αναμνήσεις κάθε έντονης εμπειρίας (“συνεργιστικής στιγμής”/“moment synergisitique”), εγγράφονται στο δίκτυο της ταυτότητας των ατόμων, δηλαδή, συνδέονται με άλλες έννοιες - αναπαραστάσεις που συνθέτουν την αντίληψη του ατόμου για τον Εαυτό, τον Άλλον και τον Κοινωνικό του Κόσμο, ενισχύοντας ή μεταβάλλοντάς τις, ώστε η εσωτερική δράση τους είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη που εμφανώς μπορούμε να αντιληφθούμε, ή που αναφέρουν αρχικά τα άτομα.

2. Σκοπός και Μεθοδολογία της Έρευνας

Τα πρώτα δεδομένα για την εσωτερική - ψυχολογική πραγματικότητα των κατοίκων της περιοχής του λεκανοπεδίου της Αθήνας που βίωσαν τους πρόσφατους σεισμούς του 1999, συλλέχθηκαν με τη χορήγηση του εμπιστευτικού ερωτηματολογίου *Κοινωνικές και Ψυχολογικές Επιπτώσεις των Σεισμών του 1999 στους Κατοίκους του Λεκανοπεδίου της Πρωτεύουσας: Η Περίπτωση του Ιλίου* (ΕΚΚΕ & Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας, 2001). Στη συνέχεια, επιχειρήθηκε η εμβάθυνση στα εν λόγω δεδομένα, με τη μελέτη της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας των ατόμων που επλήγησαν από τους σεισμούς. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκε ο *Πολύπλευρος Ανιχνευτής Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας* (ερωτηματολόγιο IMIS),³ των Zavalloni και Louis-Guerin (1996), ένα εργαλείο που μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε, πώς ένα σημαντικό γεγονός - εμπειρία ζωής, ενσωματώνεται μέσα στο δίκτυο που συνθέτει την αντίληψη των ατόμων για τον Εαυτό, τον Άλλον και τον Κοινωνικό τους Κόσμο και συνεχίζει στο εξής να ενεργοποιείται με κάθε

³ IMIS: Investigateur Multistade de l'Identite Sociale.

συναφές ερέθισμα και να επηρεάζει τους προσανατολισμούς, τις επιλογές, τις αρέσκειες και τις απαρέςκειες των ατόμων⁴.

Η επιλογή του συγκεκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου οφείλεται (α) Στη δυνατότητα που παρέχει για εις βάθος διερεύνηση του νοήματος που κατασκευάζουν τα άτομα από τις εμπειρίες ζωής τους. Το IMIS “παρακινεί” τους συμμετέχοντες να επισημάνουν και να εκφράσουν οι ίδιοι τις σημαντικές διαστάσεις της ενδοψυχικής τους πραγματικότητας, χωρίς να τους περιορίζει στις προκατασκευασμένες έννοιες που υποθέτει ο ερευνητής. (β) Στο γεγονός ότι πρόκειται για ένα συστηματικό και μεθοδολογικά άρτιο εργαλείο ποιοτικής ανάλυσης, το οποίο δεν απαιτεί τη χρήση στατιστικού πακέτου, καθώς η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων εξασφαλίζεται από τον επανέλεγχο των δεδομένων, σε τρεις διαδοχικές φάσεις. (γ) Το IMIS, επιτρέπει στα άτομα που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες, να ανασυνθέσουν συνειδητά την ιστορία των συμβάντων και να την επεξεργαστούν (να κατανοήσουν τις αναμνήσεις τους), με αποφορτιστικό ρόλο για τα ίδια άτομα και χωρίς να τα στιγματίζει (Ρήγα, 1997, Sidran Institute, 2000).

Το ερωτηματολόγιο IMIS, προσαρμόστηκε στη βάση των αρχικών δεδομένων του ερωτηματολογίου *Κοινωνικές και Ψυχολογικές Επιπτώσεις των Σεισμών του 1999*, το οποίο δόθηκε στις ερευνήτριες από το ΕΚΚΕ (2001). Το ερευνητικό ενδιαφέρον στράφηκε στην εις βάθος διερεύνηση του Τμήματος Δ' του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις Δ5 - Δ23), δηλαδή, των ερωτήσεων που αναφέρονταν στην ψυχολογική κατάσταση των υποκειμένων κατά τη διάρκεια των σεισμών και στην αντίδρασή τους μετά από αυτούς. Στόχος της συνέχισης της έρευνας σε επίπεδο

⁴ Δεν υπάρχει προγενέστερο υλικό σχετικά με το θέμα της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας των σεισμοπλήκτων και της επίδρασης του συμβάντος στην αντίληψη του Εαυτού και του Κοινωνικού τους Κόσμου. Γι' αυτό, το υπό ανάλυση υλικό της παρούσας έρευνας είναι πρωτογενές και η αναφερόμενη βιβλιογραφία αφορά μόνον σε θέματα μεθοδολογίας.

ενδοψυχικής πραγματικότητας, ήταν η διαλεύκανση της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας των σεισμοπλήκτων της περιοχής του Ιλίου, με τις προϋπάρχουσες βάσεις της πριν τους σεισμούς, την αναδόμησή της σε ορισμένα σημεία μετά το συμβάν και τη μέχρι σήμερα εξέλιξή της.

3. Μεθοδολογία της Έρευνας

3.1. Η Δομή του IMIS

Ο Πολυσύνθετος Ανιχνευτής Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας (IMIS), εφαρμόζεται σε τρεις φάσεις, κάθε μια από τις οποίες αφορά σε ένα περαιτέρω επίπεδο εμβάθυνσης στα δεδομένα της αμέσως προηγούμενης φάσης και τα οποία αναφέρονται στους κοινωνιο-δυναμικούς πυρήνες της υπό μελέτη ψυχοκοινωνικής ταυτότητας.

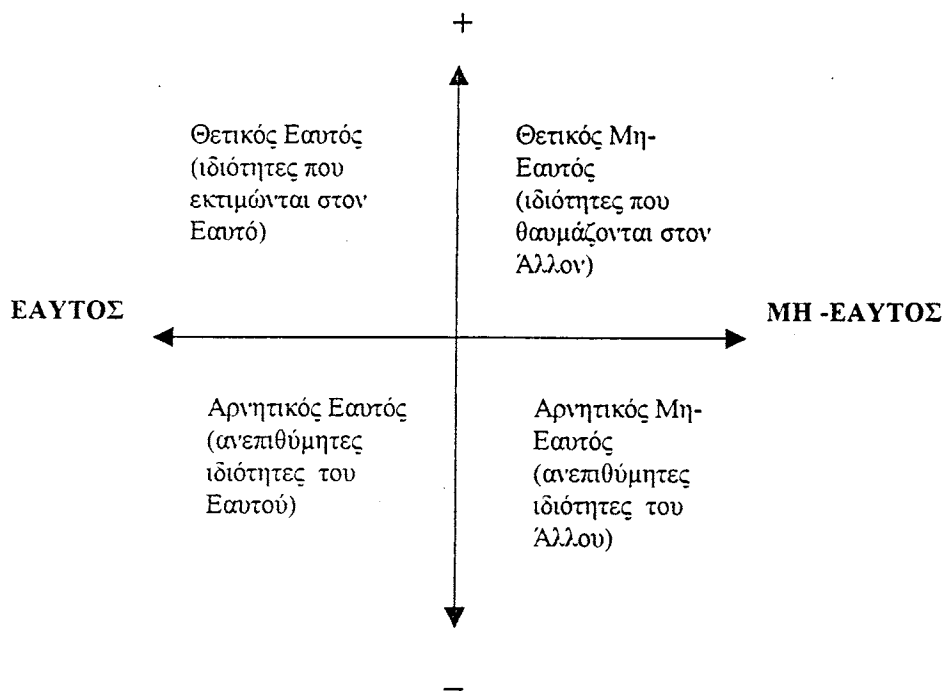
Φάση I: Αυτή η φάση, λειτουργεί στη βάση της υποκειμενικής κοινωνικής ταυτότητας, επιδιώκοντας τη συλλογή των στοιχείων τα οποία την απαρτίζουν. Αφετηρία είναι η καταγραφή των σημαινόντων του λόγου των συμμετεχόντων - περιγραφών διάφορων κοινωνικών ομάδων στις οποίες εντάσσεται, ή από τις οποίες διαφοροποιείται ο Εαυτός, με τους όρους του «Εμείς» και του «Αυτού». Συνοπτικά, σε αυτήν τη φάση ζητείται από κάθε συμμετέχοντα να δώσει πέντε τουλάχιστον περιγραφές (λέξεις ή σύντομες φράσεις) που αυθόρμητα έρχονται στο νου του, με ερέθισμα ερωτήσεις που αφορούν διάφορες ομάδες του κοινωνικού του κόσμου.

Φάση II: Η δεύτερη φάση εστιάζεται στις λέξεις ταυτότητας που συλλέχθηκαν κατά την φάση I, με σκοπό την αποσαφήνιση του νοήματός τους. Η διαδικασία εκτυλίσσεται σε δύο στάδια:

1^ο Στάδιο: Ζητείται από τους συμμετέχοντες να διευκρινίσουν:

- (α) εάν οι περιγραφές (Ενότητες Αναπαράστασης) που έχουν αποδώσει διατηρούν, κατά την άποψή τους, θετική, αρνητική ή ουδέτερη αξιολογική χροιά
- (β) εάν θεωρούν ότι οι περιγραφές αυτές εκφράζουν ή όχι τον Εαυτό (Εγωμορφικές και Αλλομορφικές Ενότητες Αναπαράστασης)
- (γ) σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι οι Εγωμορφικές Ενότητες Αναπαράστασης (στο εξής Α.Ε.), εκφράζουν τον Εαυτό (Απολύτως =1, Μέτρια =2, Λίγο =3) και
- (δ) ποιες είναι οι σημαντικότερες, για τους ίδιους, περιγραφές, που συνοψίζουν νοήματα καθοριστικά για τη ζωή τους.

Στη βάση αυτών των διευκρινίσεων, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων τοποθετούνται στον Στοιχειώδη Χώρο Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας (Σχήμα Ι), ανάλογα με το εάν εκφράζουν τον Εαυτό ή τον Άλλον (Μη -Εαυτό) και εάν είναι, κατά τους ίδιους τους συμμετέχοντες, θετικές ή αρνητικές.

Σχήμα Ι: Στοιχειώδης Χώρος Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας

2^ο Στάδιο: Ζητείται από τους συμμετέχοντες να διευκρινίσουν εάν οι απαντήσεις τους αναφέρονται στο σύνολο των μελών της ομάδας για την οποία είχαν ερωτηθεί σε μία ιδιαίτερη υπο-ομάδα, ή ακόμη σε μεμονωμένα άτομα ώστε να ανιχνευθούν οι πρότυπες εικόνες και οι συμβολικές φιγούρες - πρότυπα που ενεργοποιούνται με τις αναπαραστατικές τους εκφορές.

Φάση III: Σ' αυτή τη φάση αναδεικνύεται η βιογραφική προσέγγιση των συμμετεχόντων (Ρήγα & Τριανταφυλλίδου, 2001), μέσα από τα τεκμήρια που παρέχουν οι ίδιοι (επεξεργασία του νοήματος των λέξεων που σχετίζονται με σημαντικές εμπειρίες τους, ανάλυση εαυτού, ζωγραφική κ.α.). Σκοπός αυτής της φάσης είναι να εντοπιστεί το ακριβές νόημα που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στις ενότητες αναπαράστασης που έχουν παράγει, είτε ως νοήματα που αντλούνται από προσωπικές τους εμπειρίες, είτε ως πολιτισμικές πληροφορίες για τον κοινωνικό τους κόσμο, που έχουν ενσωματώσει στο σύστημα ταυτότητάς τους.

3.2. Ο Τρόπος Ανάλυσης της Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας με την Εγω-Οικολογική Μέθοδο

Οι κοινωνιο-δυναμικοί κινητήριοι πυρήνες της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας, χρησιμοποιούνται ως αναλυτές και ερμηνευτές στη διαδικασία αποκωδικοποίησης / ανακωδικοποίησης των πληροφοριών που ο Εαυτός προσλαμβάνει από το εσωτερικό και εξωτερικό του περιβάλλον. Αυτοί αποτελούνται από ένα σύνολο στοιχείων (αναπαραστατικών ενοτήτων – λέξεων και φράσεων, που αναφέρονται στο σημασιολογικό ρεπερτόριο της ταυτότητας), τα οποία αντιπροσωπεύουν τις διαφορετικές πλευρές του Εαυτού και του Άλλου (ατόμων ή ομάδας) και έχουν ως βάση τις βιωματικές εμπειρίες του ατόμου.

Σύμφωνα με τη *θεωρία της δράσης*, ο Εαυτός αποτελεί μια σύνθετη νοητική κατασκευή, ένα σχήμα που συμπεριλαμβάνει το άτομο και τη δράση του στο παρελθόν, την αξιολόγηση των πράξεών του από το ίδιο το άτομο, από τον Άλλον και την Κοινωνία, τους μελλοντικούς του στόχους και την εκτίμηση των δυνατοτήτων επίτευξής τους, τις εναλλακτικές δυνατότητες δράσης στα διάφορα περιβάλλοντα και συνθήκες και τέλος, τον ιδανικό Εαυτό, όπως τον προσδιορίζουν η Κοινωνία, αλλά και το ίδιο το άτομο.

Όπως υποστηρίζει η Zavalloni, το Εγω-Οικολογικό μοντέλο της μελέτης του Εαυτού, μελετά την αμφίδρομη αλληλεπίδραση μεταξύ Εαυτού – Άλλου και Κοινωνίας. Η κατανόηση αυτής της αλληλεπίδρασης και της πολυσύνθετης διαδικασίας που δημιουργείται μεταξύ ατομικού και συλλογικού βιώματος, απαιτεί μια σε βάθος ανάλυση και σύνδεση μεταξύ σκέψης (νου), γλώσσας, γνώσης και επιτήδευσης, ατομικών και κοινωνικών κινήτρων, αντίληψης και συναισθήματος. Με άλλα λόγια, η Zavalloni δημιούργησε μια μέθοδο *ενδοσκόπησης του ψυχοκοινωνικού εαυτού*, μελετώντας μέσα από τον λόγο του ατόμου, ή των ατόμων, τις λειτουργικές γνωστικές διεργασίες και συναισθηματικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του ατομικού και κοινωνικού εαυτού. Η δε υπαγωγή του ατόμου σε κάποιες ομάδες (π.χ., φύλο, κοινωνική τάξη, καταγωγή, πολιτισμός και χώρα που ανήκει κ.α.), επηρεάζει την αυτοαντίληψη, τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, τα συναισθήματά του, τις συναισθηματικές του αξίες, και αντιστρόφως.

Η Εγω-Οικολογία χρησιμοποιεί κυρίως τους ελεύθερους συνειρμούς, τις βιογραφικές αναμνήσεις, τις ιδέες, τις σκέψεις του ατόμου. Οι λέξεις και οι φράσεις του, στις απαντήσεις που δίνει στον ερευνητή (κατά την πορεία των φάσεων I, II, III στη διαδικασία διερεύνησης του Εαυτού μέσω του IMIS), υποβάλλονται σε ανάλυση περιεχομένου, ανάλογα με την απόδοση χαρακτηριστικών που έχει κάνει το άτομο,

στον Εαυτό και στους Άλλους, όμοιους ή διαφορετικούς από αυτόν. Οι απαντήσεις ταξινομούνται και συγκεντρώνονται, ανάλογα με τη θέση που κατέχουν στο πεδίο της ταυτότητας (θετικός – αρνητικός Εαυτός, θετικός – αρνητικός Άλλος, βλ. Σχήμα Ι). Το σύνολο των Α.Ε., αποτελεί το σημασιολογικό ρεπερτόριο της κοινωνικής ταυτότητας/ διαφοροποίησης.

Η λέξη / φράση ταυτότητας, εκφράζει μια εσωτερική δυναμική που έχει καταχωρηθεί στη μνήμη, την οποία η Zavalloni αποκαλεί «συν/αισθηματική κινητήρια μνήμη», καθώςον παραπέμπει στο εσωτερικό βίωμα (στην εμπειρία), στα συναισθήματα και στα κίνητρα. Δηλαδή, η Zavalloni υποστηρίζει ότι οι λέξεις που έρχονται στην επιφάνεια ως αναπαραστατικές ενότητες, είναι λέξεις που «σημαίνουν» κάτι για το άτομο, είναι ριζωμένες στο βάθος της συνείδησης, ενώ για την ψυχαναλυτική θεωρία, οι λέξεις και οι βιωματικές εμπειρίες είναι ριζωμένες στο «ασυνείδητο», αυτό που η Zavalloni αποκαλεί «σκέψη βάθους». Η σκέψη βάθους, αποτελεί τον πόλο έλξης, την πηγή της «συν/αισθηματικής κινητήριας μνήμης» και συνίσταται σε ένα φαντασιακό και βιωματικό δίκτυο που συνοδεύει την Α.Ε. που έρχεται στην επιφάνεια (εκφράζεται) από το άτομο. Μπορούμε να την φανταστούμε, σαν την πηγή έλξης που λειτουργεί ως βάση πάνω στην οποία είναι τοποθετημένο το σύστημα των κινήτρων του ατόμου (αξίες, επιθυμίες, στόχοι), η οποία συμπίπτει με ορισμένα γνωρίσματα της ιστορίας της ομάδας, αναπαριστώντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια ιδιάζουσα σύνθεση ατομικών και συλλογικών εμπειριών. Όλες οι παραπάνω διαδικασίες, λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό λειτουργικό περιβάλλον του ατόμου, σε αλληλεπίδραση με το εξωτερικό κοινωνικό περιβάλλον.

Στη βάση αυτής της προοπτικής, θα παρουσιάσουμε την ανάλυση μιας περίπτωσης (Ελπίδα), η οποία είναι αντιπροσωπευτική των ατόμων που πλήγησαν εις βάθος από τους σεισμούς, καθώς έχει βιώσει την καταστροφή της οικογενειακής

4. Αποτελέσματα

4.1. Κοινωνικά - Δημογραφικά Χαρακτηριστικά της Συμμετέχουσας

Η Ελπίδα είναι 27 ετών, απόφοιτος ΤΕΙ και κάτοικος της περιοχής του Ιλίου από τη γέννησή της. Έως την εποχή των σεισμών, ζούσε σε ιδιόκτητο διαμέρισμα με τους γονείς και τη μικρότερη αδελφή. Και οι δύο γονείς εργάζονταν ως ιδιωτικοί υπάλληλοι και η οικονομική κατάσταση της οικογένειας ήταν αρκετά καλή. Η ίδια η συμμετέχουσα ήταν ημιαπασχολούμενη σε κατάστημα της περιοχής. Κατά τους σεισμούς, η πολυκατοικία στην οποία διέμενε η οικογένεια ερειπώθηκε, ενώ η συμμετέχουσα και η αδελφή της που βρίσκονταν μέσα στο σπίτι κατά τη στιγμή του σεισμού, τραυματίστηκαν, η αδελφή της ελαφρά και σοβαρότερα η ίδια (κάταγμα στο δεξί χέρι, το οποίο δεν αποκαταστάθηκε παρά ένα έτος αργότερα), γεγονός που την ανάγκασε να εγκαταλείψει την εργασία της. Μετά την καταστροφή, η οικογένεια διέμεινε για λίγο σε ξενοδοχείο και μέχρι της εποχής της συνέντευξης σε κοντίνερ καταυλισμού σεισμοπλήκτων, έως την επίτευξη μονιμότερης λύσης στο στεγαστικό πρόβλημα (δάνειο). Έξι μήνες πριν τη διεξαγωγή της συνέντευξης (2001), η συμμετέχουσα έχει αρχίσει να εργάζεται και πάλι, ως υπάλληλος γραφείου.

κατοικίας και έναν σοβαρό τραυματισμό με μακρόχρονες επιπτώσεις (επαγγελματικές, κοινωνικές, ψυχολογικές). Λόγω του πλούτου των δεδομένων που αποφέρει η ιδιογραφική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, κρίθηκε περισσότερο κατατοπιστική η πλήρης παρουσίαση μίας αντιπροσωπευτικής περίπτωσης, αντί της παράθεσης πινάκων επαναληπτικότητας που θα έμεναν στο επίπεδο των τυπικών δεδομένων, χωρίς να αποδίδουν την πραγματική εικόνα και το βίωμα των ατόμων που είχαν την εμπειρία των σεισμών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, δημιουργήθηκαν δύο πυρήνες αποτελεσμάτων. Ο πρώτος από αυτούς, αναφέρεται στα κοινωνικά - δημογραφικά χαρακτηριστικά που δομούν την ταυτότητα του ατόμου και μέσα από τα οποία αναλύεται η βασική δομή της υποκειμενικής κοινωνικής ταυτότητας του υποκειμένου. Ο δεύτερος πυρήνας, αναφέρεται στις σημαντικές λέξεις ταυτότητας (αξίες, βιογραφία, κοινωνικές αναπαραστάσεις). Στη συνέχεια, θα παρακολουθήσουμε συνοπτικά, την διαδικασία ανάδυσης αυτών των πυρήνων, στα αποτελέσματα των τριών φάσεων της έρευνας.

4. Αποτελέσματα

4.1. Κοινωνικά - Δημογραφικά Χαρακτηριστικά της Συμμετέχουσας

Η Ελπίδα είναι 27 ετών, απόφοιτος ΤΕΙ και κάτοικος της περιοχής του Ιλίου από τη γέννησή της. Έως την εποχή των σεισμών, ζούσε σε ιδιόκτητο διαμέρισμα με τους γονείς και τη μικρότερη αδελφή. Και οι δύο γονείς εργάζονταν ως ιδιωτικοί υπάλληλοι και η οικονομική κατάσταση της οικογένειας ήταν αρκετά καλή. Η ίδια η συμμετέχουσα ήταν ημιαπασχολούμενη σε κατάστημα της περιοχής. Κατά τους σεισμούς, η πολυκατοικία στην οποία διέμενε η οικογένεια ερειπώθηκε, ενώ η συμμετέχουσα και η αδελφή της που βρίσκονταν μέσα στο σπίτι κατά τη στιγμή του σεισμού, τραυματίστηκαν, η αδελφή της ελαφρά και σοβαρότερα η ίδια (κάταγμα στο δεξί χέρι, το οποίο δεν αποκαταστάθηκε παρά ένα έτος αργότερα), γεγονός που την ανάγκασε να εγκαταλείψει την εργασία της. Μετά την καταστροφή, η οικογένεια διέμεινε για λίγο σε ξενοδοχείο και μέχρι της εποχής της συνέντευξης σε κοντέινερ καταυλισμού σεισμοπλήκτων, έως την επίτευξη μονιμότερης λύσης στο στεγαστικό πρόβλημα (δάνειο). Έξι μήνες πριν τη διεξαγωγή της συνέντευξης (2001), η συμμετέχουσα έχει αρχίσει να εργάζεται και πάλι, ως υπάλληλος γραφείου.

4.2. Αποτελέσματα του IMIS

4.2.1. Φάση I: Αναπαραστατικές Ενότητες - Περιγραφές των Κοινωνικών Ομάδων

Ομάδες Φύλου: Η συμμετέχουσα αποδίδει κυρίως περιφραστικές περιγραφές (σύντομες φράσεις) στις ομάδες του κοινωνικού της κόσμου στις οποίες αναφέρεται το IMIS (Σχήμα II), επιδιώκοντας από την πρώτη κιόλας φάση, την πληρέστερη έκφραση των σκέψεών της. Ξεκινώντας από τις ομάδες του φύλου, οι γυναίκες, με τους όρους του “Εμείς” (“Εμείς, οι γυναίκες, είμαστε...”), περιγράφονται από τη συμμετέχουσα με τις φράσεις “μπορούμε να καταφέρουμε πράγματα ακατόρθωτα”, “όταν χάσουμε ένα παιδί πονάμε πιο πολύ από τους άνδρες”, “τα συναισθήματά μας είναι πιο κυκλικά, ίσως πιο ολοκληρωμένα, πιο σφαιρικά”, “γεννάμε” και “μπορούμε να οδηγήσουμε τον άλλον πιο ομαλά σε λύτρωση”. Με τους όρους του “Αυτές”, οι γυναίκες, περιγράφονται με τις φράσεις “δεν ξέρουν πώς να συνεχίσουν τη ζωή τους”, “θα αγαπήσουν και θα αγαπηθούν”, “δεν έχουν αγαπηθεί ποτέ τους”, “όταν θέλουν μπορούν να μεταμορφωθούν σε μάγισσες” και “θεωρούνται πολύ ερωτικές, από εκείνους τους άνδρες”. Τέλος, η αναφορά στα άτομα του αντίθετου φύλου (“Αυτοί, οι άνδρες”), γίνεται με τις περιγραφές “έφυγαν”, “είναι εδώ και πουθενά”, “θα γίνουν εξαιρετικοί μπαμπάδες”, “όταν αισθάνονται τρυφερότητα είναι σα ζωγραφιά” και “κλαίνε”.

Ηλικιακές Ομάδες: Η συμμετέχουσα αδυνατεί να περιγράψει την ομάδα των ανθρώπων της ηλικίας της, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτήν και τον Εαυτό (“Εμείς, οι νέοι, οι 27χρονοι”). Θεωρεί ότι ούτε έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τους συνομηλίκους της, ούτε η ηλικία, γενικότερα, μπορεί να αποτελέσει κριτήριο ομοιότητας μεταξύ των ανθρώπων. Με τους όρους “Αυτοί, οι νέοι”, περιγράφει τους

συνομηλίκους της ως “ανώριμους”, “άτομα που δεν έχουν μάθει να αγαπάνε τον εαυτό τους” και συμπληρώνει τις περιγραφές της με τις φράσεις “ίσως δουν κάποια στιγμή κατάματα την αλήθεια τους, ίσως πάλι και όχι”, “είναι περίεργο πώς και δεν τους αρέσουν τα παραμύθια” και “αλλού είναι τ’ αληθινά κι αλλού σκαλίζουνε”. Ως αντίθετη ηλικιακή ομάδα, η συμμετέχουσα επιλέγει να αναφερθεί σε μια μάλλον κοντινή ηλικιακή ομάδα, αλλά πολύ διαφορετική από τον Εαυτό, “Αυτούς, τους 20χρονους”, τους οποίους περιγράφει ως “επιφανειακούς”, “ανώριμους”, “χωρίς ενσυναίσθηση” και ως άτομα που “δεν αφουγκράζονται” και “δεν πάει στο μυαλό τους όπi ίσως κάνουν λάθος”.

Εθνικότητα: Η ομάδα εθνικότητας “Έλληνες”, αναπαρίσταται από τη συμμετέχουσα με τις περιγραφές “δεν ξέρουμε πού να σταματάμε”, “έχουμε χάσει την αίσθηση του μέτρου”, “όταν χαιρόμαστε φαλτσάρουμε”, “έχουμε στα χέρια μας μια ουσία και δεν ξέρουμε ποια είναι αυτή”, “έχουμε χάσει τον εαυτό μας” και “όταν αγαπάμε αγαπάμε” (“Εμείς, οι Έλληνες”) και “χαρούμενοι”, “πίνουν κρασί”, “θα χαθούν αλλά θα ξαναβρούν το δρόμο τους”, “ταξιδεύουν”, “χορεύουν” (“Αυτοί οι Έλληνες”). Η ομάδα διαφορετικής εθνικότητας που επέλεξε να περιγράψει η συμμετέχουσα ήταν “Αυτοί, οι Αλβανοί”, οι οποίοι περιγράφηκαν με τις Α.Ε. “δίνουν χωρίς να περιμένουν αντάλλαγμα”, “όταν χαμογελάνε λάμπουν”, “χρειάζονται βοήθεια”, “έχουν χάσει το σπίτι τους” και “θά ’θελα νά ’ναι πάντα καλά”.

Θρήσκευμα: Προχωρώντας στην ομάδα θρησκευτικής ένταξης “Εμείς, οι χριστιανοί”, η συμμετέχουσα αποδίδει τις περιγραφές “πιο κοντά στην αλήθεια”, “με περισσότερη υπομονή”, “πιο αληθινοί”, “πιο ειλικρινείς”. “Αυτοί, οι χριστιανοί”, περιγράφονται ως άτομα που “φοβούνται να δουν αλήθειες”, “αλλού είναι τ’ αληθινά κι αλλού σκαλίζουν”, “παραιτούνται” και “αφήνονται”. Ως ομάδα άλλου, διαφορετικού θρησκευματος, η συμμετέχουσα επιλέγει την ομάδα “Αυτοί, οι

άθρησκοι”, την οποία παρουσιάζει με τις Α.Ε. “δεν τὰ ’χουν βρει με τον εαυτό τους”, “μηδενιστές”, “παθητικοί”, “δεν έχουν αυτοσεβασμό και σεβασμό προς τους άλλους” και “δίνουν τη γνώμη τους χωρίς να τους ζητηθεί”.

Περιοχή Κατοικίας: Όσον αφορά στη στενότερη ένταξή της σε μια ομάδα περιοχής κατοικίας (“Εμείς, οι κάτοικοι της περιοχής μου, είμαστε...”), η συμμετέχουσα περιγράφει αυτήν την ομάδα με τις Α.Ε. “χωρίς σπίτια”, “μέσα στον πόνο”, “ζούμε τραγελαφικές καταστάσεις”, “είμαστε παρατημένοι” και “είμαστε μπλεγμένοι”. “Αυτοί, οι κάτοικοι της περιοχής μου”, περιγράφονται ως “παρατημένοι”, “επαναπαυμένοι”, “εφησυχασμένοι”, “σε απόγνωση” και “σε μια ξένη πραγματικότητα”. Η ομάδα των κατοίκων μιας διαφορετικής περιοχής που επέλεξε η συμμετέχουσα, ήταν “Αυτοί, οι κάτοικοι της επαρχίας”, τους οποίους περιέγραψε ως “κολλημένους στα παλιά”, “ήσυχους”, “δραστήριους”, “εργατικούς” και “ανταγωνιστικούς”.

Γειτονιά: Αναφερόμενη σε “Εμάς, τους γείτονες”, η συμμετέχουσα παράγει τις περιγραφές “σε μια καινούργια πραγματικότητα”, “δεν ξέρουμε αν θα αντέξουμε ο ένας τον άλλον”, “ξαφνιασμένοι”, “πονεμένοι” και “αποφασισμένοι”. “Αυτοί, οι γείτονες”, περιγράφονται με τις φράσεις “είχαν οικογενειακά προβλήματα και πριν από το σεισμό”, “επαναπαύονται”, “μου προκαλούν θλίψη”, “με κουράζουν”, “ενοχλητικοί”, “πολύ περίεργοι να μάθουν”, “ήταν για να φύγουν”, “δεν τα είχαν βρει με τον εαυτό τους”, “δεν κοίταζαν την ουσία των πραγμάτων” και “είχαν άλλες αξίες από εμάς”.

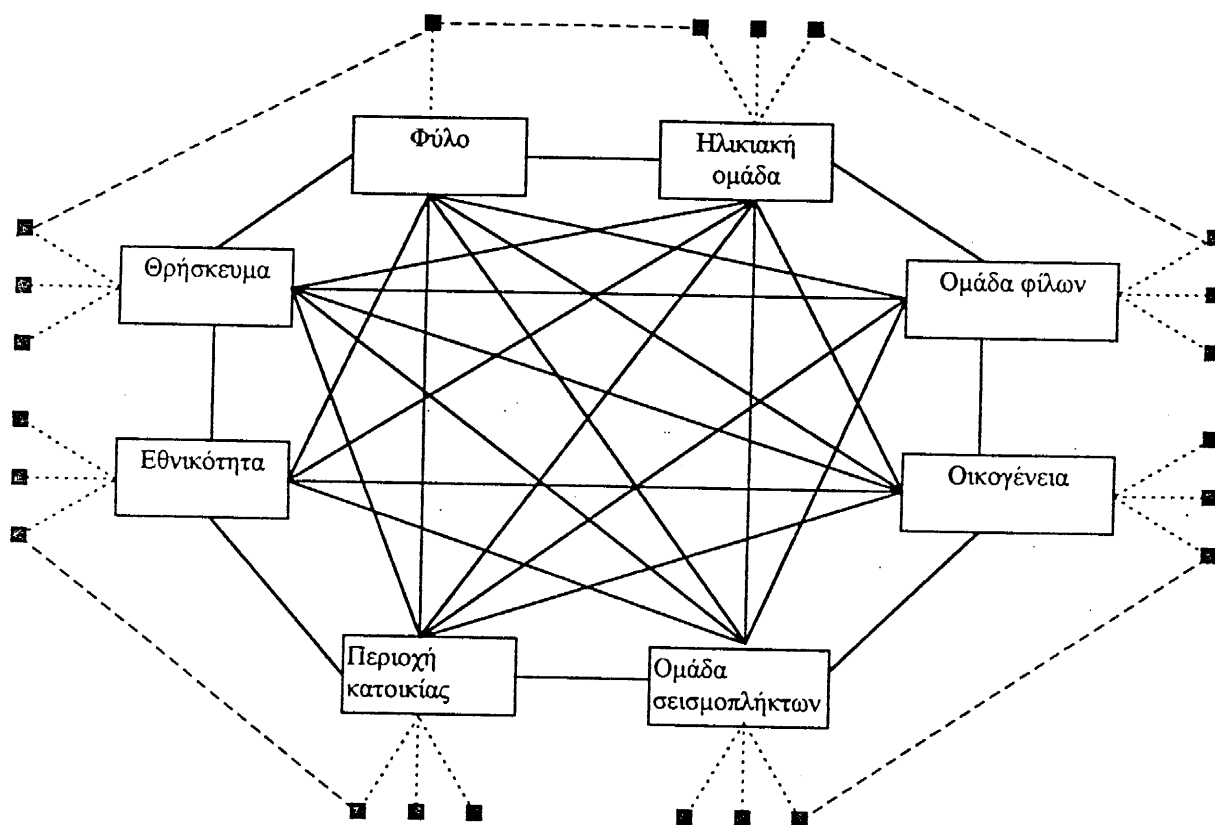
Οικογένεια: Με τους όρους του “Εμείς”, η συμμετέχουσα οδηγείται στην εκφορά των περιγραφών της οικογένειας, “κοντά στη λύτρωση”, “πιο κοντά στη φύση”, “αγαπάμε πιο ελεύθερα”, “δε φοβόμαστε να συζητήσουμε τα προβλήματα” και “ξέρουμε πλέον τι είναι αυτό που αξίζει στη ζωή”. Αναφερόμενη σε “Αυτούς,

στην οικογένεια”, αποδίδει τις περιγραφές “θα ξαναγεννηθούν”, “θα μάθουν να γελάνε ξανά”, “πονάνε”, “τους αρέσει η τέχνη” και “κολυμπάνε σε καθαρά, τρεχούμενα νερά”. Η οικογένεια περιγράφεται επίσης με τις Α.Ε. “διασκορπισμένοι”, “κοντά σε παγίδες”, “προετοιμασμένοι”, “με ακλόνητη βάση και συνοχή”, “μέσα σε φόβους και ανασφάλειες”.

Ομάδα Φύλων: Η ομάδα των φύλων, αναπαρίσταται με τις φράσεις “γύριζαν την πλάτη στον πόνο μας”, “ήταν περιττοί”, “έκαναν κριτική”, “έσπαγαν τη συνοχή της οικογένειας”, “έβγαλαν ένα πρόσωπο που μας ξάφνιασε” (“Εμείς, οι φίλοι”) και “καινούργιοι”, “κεφάτοι”, “αληθινοί”, “άνθρωποι με μειονεκτήματα” (“Αυτοί, οι φίλοι”). “Αυτοί, οι παλιοί φίλοι”, περιγράφονται ως “άτομα πονεμένα”, “επιτόλαιοι”, “μακριά από την ουσία των πραγμάτων”, “δε μπορούν να καταλάβουν την υποκειμενικότητα” και “νομίζουν ότι η άποψή τους είναι το αντικειμενικό”.

Άλλη Ομάδα Ένταξης (Σεισμόπληκτοι): Οι σεισμόπληκτοι, περιγράφονται με τους όρους του “Εμείς”, ως “τρομαγμένοι”, “πιο πλούσιοι”, “λυπημένοι”, “με πόνο αβάσταχτο”, “με αλλαγμένες αξίες”, “ευάλωτοι”, “στιγματισμένοι”, “με αποθέματα δύναμης”, “με τεράστια υπομονή” “πιο ισορροπημένοι και πιο ώριμοι”. “Αυτοί, οι σεισμόπληκτοι”, αναπαριστώνται ως “τρομαγμένοι”, “αλαφιασμένοι”, άτομα που “έχουν νιώσει την απώλεια”, “σκέπτονται αλλιώς” και “ξέρουν πόση σημασία έχει το να είναι κάποιος καλά και κεφάτος”, “ευάλωτοι”, “λιγότερο δυνατοί”, “νιώθουν πολύ πιο μακριά την απόσταση”, “νομίζουν ότι είναι πιο κοντά στο τέλος”, “έχουν θλίψη, μελαγχολία”. Τέλος, τα άτομα που δεν βίωσαν τους σεισμούς (“Αυτοί, τα άτομα που δεν έζησαν τους σεισμούς”), περιγράφηκαν με τις φράσεις “μακριά από αυτήν την πραγματικότητα”, “η άποψή τους δεν έχει καμία δυναμική”, “δε μπορούν να συνειδητοποιήσουν πως ανά πάσα στιγμή μπορεί να γίνει το οτιδήποτε και να φέρει τα πάνω κάτω”, “δε μπορούν να καταλάβουν πόσο μπορεί να πονέσει ένας άνθρωπος

από κάτι τέτοιο” και “δε μπορούν να καταλάβουν τη σοβαρότητα κάποιων πραγμάτων”.

Σχήμα II: Βασική Δομή της Υποκειμενικής Κοινωνικής Ταυτότητας.
Προσαρμοσμένο από Zavalloni & Louis-Guerin, 1996, σ.73.

4.2.2. Φάση II

1ο Στάδιο: Ομάδες Ταύτισης και Διαφοροποίησης - Θετική και Αρνητική Αξιολόγηση.

Στο πρώτο στάδιο αυτής της φάσης, η συμμετέχουσα εντοπίζει τον θετικό ή αρνητικό, Εγωμορφικό ή Αλλομορφικό χαρακτήρα των περιγραφών που απέδωσε κατά την προηγούμενη φάση και τη σημαντικότητα αυτών των λέξεων, σύμφωνα με την προσωπική της εκτίμηση. Η κατανομή των Α.Ε. ως προς αυτές τις διαστάσεις, παρουσιάζεται χαρτογραφημένη στο Σχήμα III, όπου αποδίδεται η γενική εικόνα των βασικών λέξεων - εννοιών που συνθέτουν τον στοιχειώδη χώρο της ψυχοκοινωνικής της ταυτότητας. Πρόκειται για μια ταυτότητα που συντίθεται κυρίως από θετικές όψεις του Εαυτού (άνω αριστερό τέταρτο) και αρνητικές όψεις του Άλλου (κάτω δεξί τέταρτο). Οι αρνητικές περιγραφές του Εαυτού (κάτω αριστερό τέταρτο), είναι περιορισμένες, ενώ υπάρχουν μόνο δύο θετικές περιγραφές που αποδίδονται στον Άλλον (άνω δεξί τέταρτο).

Αναλυτικότερα, οι σημαντικές διαστάσεις του θετικά αξιολογημένου Εαυτού, αντικατοπτρίζονται στις περιγραφές της ομάδας φύλου (γυναίκες) (“θα αγαπήσουν και θα αγαπηθούν”, “πολύ ερωτικές”), της οικογένειας (“δε φοβόμαστε να συζητήσουμε τα προβλήματα”), των φίλων (“αληθινοί”), των χριστιανών (“με περισσότερη υπομονή”, “πιο αληθινοί”), των Ελλήνων (“όταν αγαπάμε, αγαπάμε”) και, τέλος, στις περιγραφές της ομάδας των σεισμοπλήκτων (“πιο πλούσιοι”, “με αλλαγμένες αξίες”, “ξέρουν πόση σημασία έχει το να είναι κανείς καλά και κεφάλτος”). Επιπλέον, η περιγραφή “πονεμένοι”, που αποδίδεται στους παλαιούς φίλους, θεωρείται (παράδοξα) από τη συμμετέχουσα, στοιχείο του θετικά αξιολογημένου Εαυτού.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Όταν χάσουμε ένα παιδί πονάμε (1)
Τα συναισθήματά μας είναι κυκλικά (1)
Γεννάμε
Μπορούμε να οδηγήσουμε τον άλλον στο
ομαλά σε λύτρωση (2+)
Θα αγαπήσουν και θα αγαπηθούν (1Σ)
Μπορούν να μεταμορφωθούν σε
μάγισσες (1Σ) / Πολύ ερωτικές (2Σ)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Κοντά στη λύτρωση (2) / Κοντά στη φύση
(1) / Δε φοβόμαστε να συζητήσουμε τα
προβλήματα (1Σ) / Αγαπάμε πιο
ελεύθερα (1) / Ξέρουμε τι αξίζει στη ζωή
(2) / Θα ξαναγεννηθούν (1) / Θα μάθουν
να γελάνε ξανά (2) / Τους αρέσει η τέχνη
(1) / Κολυμπάνε σε καθαρά, τρεχούμενα
νερά (2) / Προετοιμασμένοι (1)
Με ακλόνητη βάση και συνοχή (1)

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΟΥ

Μπλεγμένοι (3)

Σε μια ξένη πραγματικότητα (2)

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Ήσυχτοι (2Σ) / Δραστήριοι (2)

Δουλεύουν πολύ (1)

ΓΕΙΤΟΝΕΣ

Σε μια καινούργια πραγματικότητα (1)

Ξαφνιασμένοι (3) / Πονεμένοι (2)

Αποφασισμένοι (1)

ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΙ: Πιο πλούσιοι (2Σ) / Με αλλαγμένες αξίες (1Σ)
Ξέρουν πόση σημασία έχει το να είναι κάποιος καλά και κεφάτος (1Σ) /
Με αποθέματα δύναμης (1) / Με τεράστια υπομονή (1) / Ευάλωτοι (3)
ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΖΗΣΑΝ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ: Μακριά από την
πραγματικότητα και τις συνέπειες του σεισμού (2)

ΑΝΔΡΕΣ

Εφυγαν (2) Είναι εδώ και πουθενά
(2) / Κλαίνε (1) / Όταν αισθάνονται
τρυφερά, είναι σα ζωγραφιά (1)

ΦΙΛΟΙ

Εβγαλαν ένα πρόσωπο που μας
ξάφνιασε (2) / Κεφάλτοι (1)
Αληθινοί (1Σ) / Πονεμένοι (2)
Άνθρωποι με μειονεκτήματα (3)

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Πιο κοντά στην αλήθεια (1)
Με περισσότερη υπομονή (1Σ)
Πιο αληθινοί / ειλικρινείς (1Σ)

ΕΛΛΗΝΕΣ

Όταν αγαπάμε, αγαπάμε (1Σ)
Χαρούμενοι (1) / Πίνουν κρασί (3)
Θα χαθούν αλλά θα ξαναβρούν το
δρόμο τους (1) / Ταξιδεύουν (1)
Χορεύουν (1)

ΑΛΒΑΝΟΙ

Δίνουν χωρίς να περιμένουν
αντάλλαγμα (1)
Όταν χαμογελάνε λάμπουν (2)
Χρειάζονται βοήθεια (1)

(+)

ΑΝΔΡΕΣ

Θα γίνουν εξαιρετικοί μαμακάδες

ΓΕΙΤΟΝΕΣ

Ήταν για να φύγουν

ΕΛΥΤΟΣ

ΜΗ-ΕΛΥΤΟΣ

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Μπορούμε να καταφέρουμε
πράγματα ακατόρθωτα (2)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πονάνε (3)

ΑΛΒΑΝΟΙ

Έχουν χάσει το σπίτι τους (1Σ)

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΟΥ

Χωρίς σπίτια (1Σ)

Ζουν τραγελαφικές καταστάσεις (2)

ΓΕΙΤΟΝΕΣ

Μου προκαλούν θλίψη (2)

Με κουράζουν (2)

ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΙ

Τρομαγμένοι (3) / Αλαφιασμένοι (3)

Λυπημένοι (3)

Νιώθουμε πόνο αβάσταχτο (2)

Νιώθουν θλίψη, μελαγχολία (3)

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Δεν ξέρουν πώς να συνεχίσουν
τη ζωή τους / Δεν έχουν
αγαπηθεί ποτέ τους

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Διασκορπισμένοι / Μέσα σε
φόβους και ανασφάλειες

ΕΛΛΗΝΕΣ

Δεν ξέρουμε πού να
σταματάμε
Έχουμε χάσει την αίσθηση του
μέτρου / "Όταν χαιρόμαστε
φαλτσάρουμε"
Έχουμε στα χέρια μας μια
ουσία και δεν ξέρουμε ποια
είναι / Έχουμε χάσει τον εαυτό
μας

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΟΥ

Μέσα στον πόνο /

Παρατημένοι / Επαναπαυμένοι

Εφησυχασμένοι / Σε απόγνωση

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Στενόμυαλοι / Ανταγωνιστικοί

ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΙ: Πολύ μακριά απ' την αποκατάσταση / Λιγότερο δυνατοί /
Νομίζουν ότι είναι πιο κοντά στο τέλος

ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΖΗΣΑΝ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ: Η άποψή τους δεν έχει
καμία δυναμική

27ΧΡΟΝΟΙ

Ανώριμοι / "Άλλού είναι τ' αληθινά κι αλλού
σκαλίζουν" / Δεν έχουν μάθει ν' αγαπούν τον
εαυτό τους / Ίσως κάποια στιγμή δουν την
αλήθεια τους /

20ΧΡΟΝΟΙ

Ανώριμοι / Δεν αφουγκράζονται
Επιφανειακοί / Δεν πάει στο μυαλό τους ότι
ίσως κάνουν λάθος / Δεν έχουν ενσυναίσθηση

ΦΙΛΟΙ

Γύριζαν την πλάτη στον πόνο μας
Περιττοί / Έκαναν κριτική / Επιπόλαιοι
Εσπαγαν τη συνοχή της οικογένειας
Μακριά απ' την ουσία των πραγμάτων

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Φοβούνται να δουν αλήθειες / Στενόμυαλοι
Παραιτούνται / Αφήνονται

ΑΘΡΗΣΚΟΙ

Μηδενιστές / Δεν τὰ 'χουν βρει με τον εαυτό
τους / Δεν έχουν αυτοσεβασμό και σεβασμό προς
τους άλλους / Προσβλητικοί / Δίνουν τη γνώμη
τους χωρίς να τους ζητηθεί

ΓΕΙΤΟΝΕΣ

Δεν ξέρουμε αν θ' αντέξει ο ένας τον άλλον
Με οικογενειακά προβλήματα / Περίεργοι
Επαναπαύονται / Δεν τὰ 'χαν βρει με τον εαυτό
τους / Δεν κοιτάζαν την ουσία των πραγμάτων

Σχήμα III: Στοιχειώδης Χώρος Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας (Ελπίδα).

Τα χαρακτηριστικά που η συμμετέχουσα θαυμάζει, αλλά αποδίδει αποκλειστικά στον Μη-Εαυτό (θεωρώντας ότι ο Εαυτός δεν τα διαθέτει), είναι ελάχιστα. Πρόκειται για τις Α.Ε. “θα γίνουν εξαιρετικοί μπαμπάδες”, που αποδίδεται σε “Αυτούς, τους άνδρες” και για την ασαφή σε αυτήν τη φάση περιγραφή, “ήταν για να φύγουν”, που αποδίδεται στην ομάδα “γείτονες”.

Οι αρνητικές διαστάσεις του Εαυτού, εκφράζονται μέσω άλλων περιγραφών της ομάδας φύλου “γυναίκες” (“μπορούμε να καταφέρουμε πράγματα ακατόρθωτα”), της οικογενειακής ομάδας (“πονάνε”), της ομάδας των σεισμοπλήκτων (“τρομαγμένοι”, “λυπημένοι” κ.τ.ο.), της ομάδας των κατοίκων της περιοχής (“χωρίς σπίτια”), των γειτόνων (“με κουράζουν”) και της ομάδας εθνικότητας “Αλβανοί” (“έχουν χάσει το σπίτι τους”).

Τέλος, ένας μεγάλος αριθμός περιγραφών συνθέτει την διάσταση του αρνητικού Μη-Εαυτού, εκφράζοντας ιδιότητες τις οποίες η συμμετέχουσα αποστρέφεται και από τις οποίες διαφοροποιεί πλήρως τον Εαυτό. Οι γυναίκες που “δεν ξέρουν πώς να συνεχίσουν τη ζωή τους”, που “δεν έχουν αγαπηθεί ποτέ τους”, οι “διασκορπισμένες” οικογένειες, οι Έλληνες που “έχουν στα χέρια τους μια ουσία αλλά δεν ξέρουν ποια είναι”, οι “πονεμένοι” κάτοικοι της περιοχής, οι γείτονες που “δεν κοίταζαν την ουσία των πραγμάτων”, αντικατοπτρίζουν αναπαραστασιακά περιεχόμενα τα οποία η συμμετέχουσα χρησιμοποιεί για να δηλώσει την ταυτότητά της, μέσω της αντίθεσής της προς αυτά. Σε αυτόν τον χώρο τοποθετούνται επίσης οι αναπαραστάσεις των ηλικιακών ομάδων (20χρονοι και 25χρονοι), στους οποίους η συμμετέχουσα αποδίδει διάφορες εκφράσεις “ανωριμότητας”, αλλά και των “φύλων”, (“γύρισαν την πλάτη τους” στον πόνο της οικογένειας, “έσπαγαν την συνοχή της οικογένειας”, ήταν “περιττοί”). Άλλες ομάδες που αναπαριστούν ανεπιθύμητες ιδιότητες που δεν κατέχει ο Εαυτός, είναι η ομάδα των “αθρήσκων” (“δεν τά ’χουν

βρει με τον εαυτό τους”, “προσβλητικοί”), των άλλων “σεισμοπλήκτων” (“λιγότερο δυνατοί”), αλλά και των ατόμων που “δεν έζησαν τους σεισμούς” (“άτομα των οποίων η άποψη δεν έχει καμία δυναμική”).

2ο Στάδιο: Ανακωδικοποίηση των Ομάδων.

Αυτό το Στάδιο, μας επιτρέπει ένα δεύτερο επίπεδο εμβάθυνσης στο νόημα των λέξεων -περιγραφών που αποδόθηκαν στην προηγούμενη φάση, ανιχνεύοντας τις βαθύτερες πηγές τους. Όπως διευκρινίζει η συμμετέχουσα, τα πρότυπα που έρχονταν στο νου της κατά την απόδοση περιγραφών (στην προηγούμενη Φάση), στην αφηρημένη ομάδα “γυναίκες”, αφορούσαν: (α) σε φιγούρες γυναικών όπως οι “χήρες που έμεναν στην πολυκατοικία μας, κι έχω δει πολλές εκφάνσεις της γυναικείας φύσης με αυτές τις γυναίκες” και σε “γυναίκες από το σεισμό”, γυναικεία πρόσωπα τα οποία η συμμετέχουσα συνάντησε κατά και μετά την εμπειρία της (“όταν χάσουν ένα παιδί πονάνε”) και (β) σε επιθυμητές εικόνες του ίδιου του εαυτού, ως προς τη θηλυκή του διάσταση, όπως το θέμα της αγάπης και του έρωτα (“θα αγαπήσουν και θα αγαπηθούν”, “ερωτικές”). Από την άλλη πλευρά, η ομάδα φύλου “άνδρες”, αποτελεί μια γενικότερη νοητική κατασκευή την οποία η συμμετέχουσα αποκωδικοποιεί ως “γνωστά πρόσωπα” εν γένει, αλλά παράλληλα και ως “άνδρες από το σεισμό” (“έφυγαν”, “κλαίνε”, “είναι εδώ και πουθενά”).

Οι περιγραφές της οικογενειακής ομάδας, αφήνουν να διαφανεί η διάκριση μεταξύ τριών εικόνων της οικογένειας: (α) Η οικογένεια πριν τον σεισμό (“προετοιμασμένοι”, “με ακλόνητη συνοχή”). (β) Η οικογένεια μετά το σεισμό (“θα μάθουν να γελάνε ξανά”, “θα ξαναγεννηθούν”, “ξέρουμε τι αξίζει στη ζωή”, “Αυτοί, στην οικογένεια, πονάνε”). (γ) Εικόνες Άλλων οικογενειών που γνώριζε η

συμμετέχουσα, πριν τον σεισμό (Οι “διασκορπισμένες” οικογένειες, που ζούσαν “μέσα σε φόβους και ανασφάλειες”).

Οι αρνητικές περιγραφές των ηλικιακών ομάδων (“Εμείς /Αυτοί, οι 27χρονοι”, “Αυτοί οι 20χρονοι”), πηγάζουν από το πρότυπο των παλαιών φίλων στους οποίους η συμμετέχουσα καταλογίζει την “ανωριμότητα”. Η ομάδα των φίλων, διακρίνεται: (α) Στην υπο-ομάδα των φίλων πριν τον σεισμό (“*παιδιά με τα οποία νομίζαμε ότι θα γερνούσαμε μαζί*”), μακρόχρονες φιλίες που έληξαν κατά την εποχή του σεισμού (“*γύριζαν την πλάτη στον πόνο μας*”, “*περιττοί*”). (β) Στην υπο-ομάδα των “καινούργιων φίλων” (“*αληθινοί*”, “*κεφάλτοι*”, “*άνθρωποι με μειονεκτήματα*”), που εκτιμώνται ως “*φιλίες σε πιο γερές βάσεις*”.

Η θετική αναφορά στην ομάδα εθνικότητας “Εμείς /Αυτοί, οι Έλληνες”, παραπέμπει στην εικόνα του Εαυτού μετά τον σεισμό (“*θα χαθούν αλλά θα ξαναβρούν το δρόμο τους*”, όπως και ο Εαυτός), ενώ η ομάδα διαφορετικής εθνικότητας “Αυτοί, οι Αλβανοί”, αποκωδικοποιείται στο πρόσωπο του ατόμου που είχε βοηθήσει στον απεγκλωβισμό της συμμετέχουσας και της οικογένειάς της μετά το σεισμό (“*Αλβανός ήταν το παιδί που μας βοήθησε*”) και στις φιγούρες συναδέλφων από τον χώρο εργασίας της, πριν το σεισμό. Η συμμετέχουσα ταυτίζεται με αυτά τα πρότυπα, τόσο στις θετικές τους διαστάσεις (“*δίνουν χωρίς να περιμένουν αντάλλαγμα*”), όσο και στις αρνητικές (“*έχουν χάσει το σπίτι τους*”).

Με παρόμοιο τρόπο, η εμπειρία των σεισμών διαμορφώνει τον κοινωνικό μικρόκοσμο της συμμετέχουσας όσον αφορά την περιοχή κατοικίας και τη γειτονιά. Έτσι, “*οι κάτοικοι της περιοχής μου*”, παραπέμπει για τη συμμετέχουσα στην εικόνα των “*κατοίκων του καταυλισμού*”, ενώ η ομάδα “*γείτονες*”, ανακωδικοποιείται ως “*οι γείτονες στα κοντέινερς*”. Η αναφορά στους γείτονες, παραπέμπει επίσης την συμμετέχουσα στα πρότυπα συγκεκριμένων ατόμων που η ίδια θεωρεί “*επιτόλαια*”

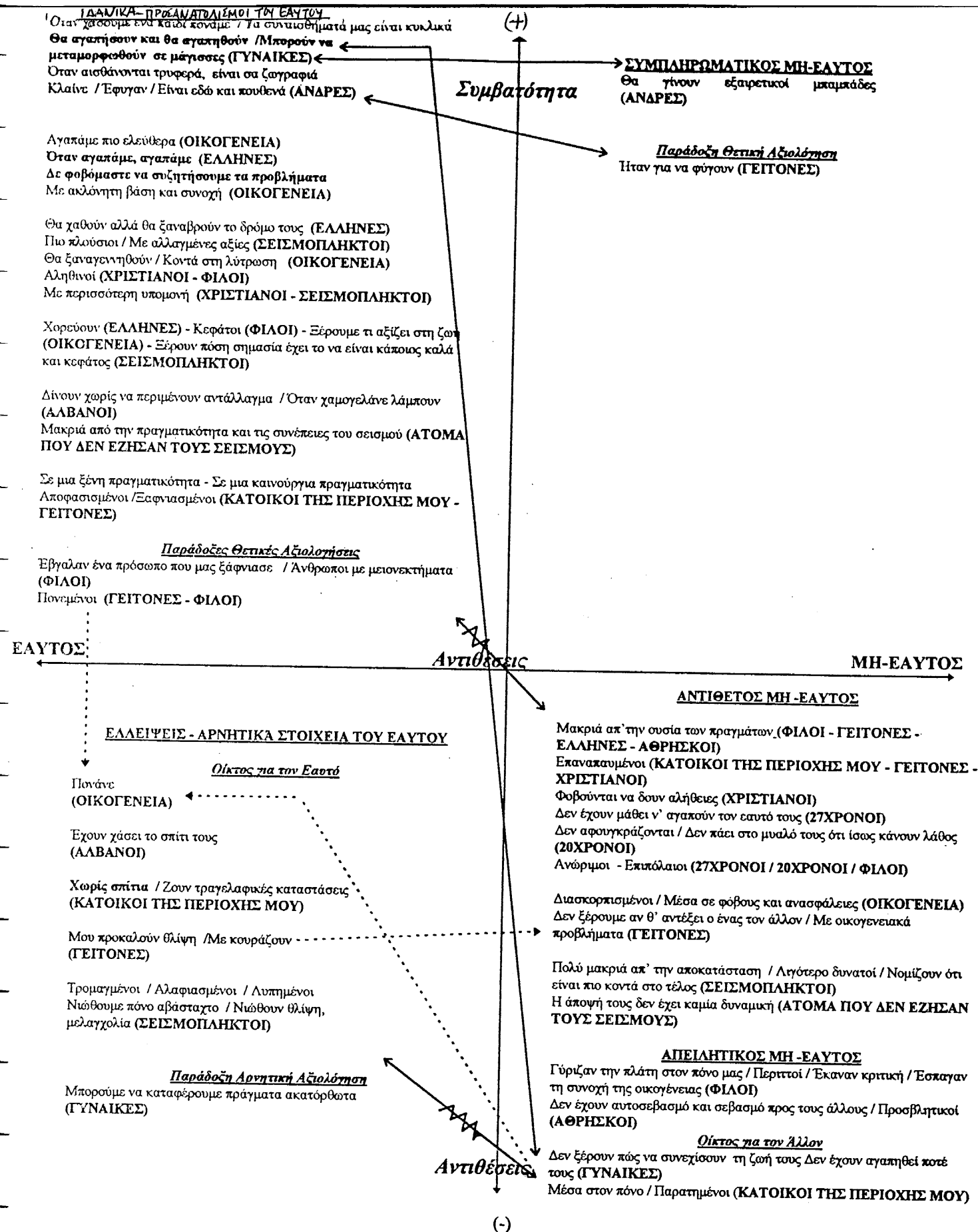
και “επιφανειακά” (“δεν κοίταζαν την ουσία των πραγμάτων” και “δεν τὰ ἔχαν βρει με τον εαυτό τους”). Από την άλλη πλευρά, η ασαφής περιγραφή “ήταν για να φύγουν”, αναφέρεται, όπως διευκρινίζει η συμμετέχουσα, στους γείτονες που χάθηκαν κατά τον σεισμό.

Όσον αφορά στη θρησκευτική ομάδα “Εμείς, οι χριστιανοί”, οι θετικές περιγραφές της αφορούν κυρίως στον Εαυτό και την υπο-ομάδα πιστών με αναζητήσεις (“πιο κοντά στην αλήθεια”, “με περισσότερη υπομονή”), ενώ οι περιγραφές που δόθηκαν σε “Αυτούς, τους χριστιανούς” (“παραιτούνται”, “φοβούνται να δουν αλήθειες”), παραπέμπουν στους “στενόμυαλους χριστιανούς”, μια ομάδα από την οποία ο Εαυτός διαφοροποιείται πλήρως.

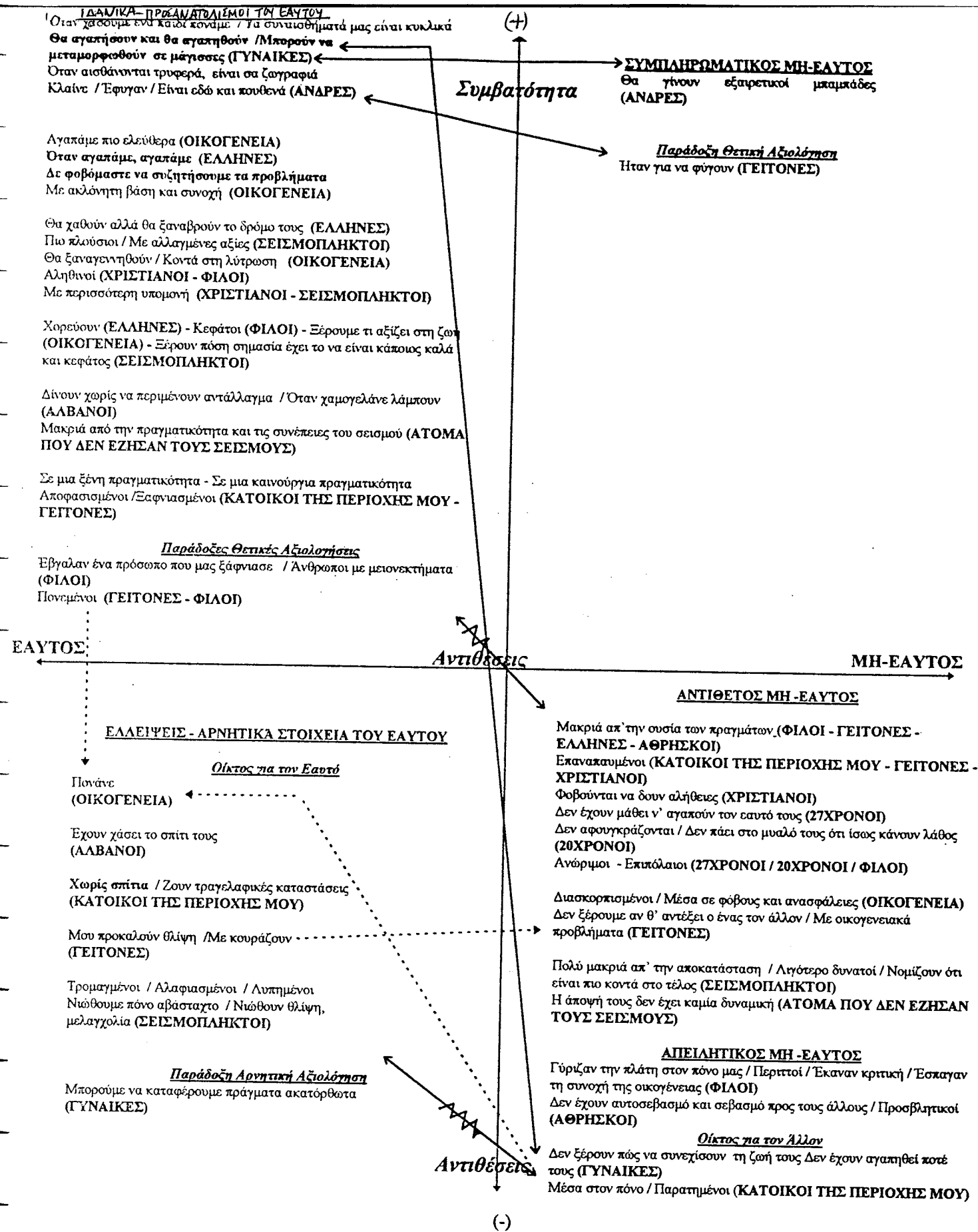
Τέλος, η αναφορά στους “σεισμόπληκτους”, ανακινεί: (α) θετικές εικόνες του Εαυτού και των μελών της οικογένειας (“πιο πλούσιοι σε εμπειρίες”, “με αλλαγμένες αξίες”, “με τεράστια υπομονή”), (β) αρνητικές περιγραφές των σεισμοπλήκτων ως προς την ψυχολογική τους κατάσταση (“τρομαγμένοι”, “αλαφιασμένοι”), τις οποίες μοιράζεται και ο Εαυτός, (γ) αρνητικές περιγραφές της οικογένειας της συμμετέχουσας μετά τον σεισμό (“νιώθουμε πόνο αβάσταχτο”) και τέλος, (δ) περιγραφές “Άλλων σεισμοπλήκτων”, που θεωρούνται ότι βρίσκονται σε πολύ δυσκολότερη θέση από τον Εαυτό (“πολύ μακριά απ’ την αποκατάσταση”, “λιγότερο δυνατοί”).

4.2.3. Φάση III: Ο Κοινωνιο-Δυναμικός Κινητήριος Πυρήνας.

Σ’ αυτή τη φάση, η συμμετέχουσα επιχειρεί την ελεύθερη έκφραση των ψυχικών περιεχομένων που σχετίζονται με τις προηγούμενες αναπαραστασιακές εκφορές της. Τα βασικά θέματα που εκφράζουν τη δυναμική της ταυτότητάς της (Κοινωνιο-Δυναμικός Κινητήριος Πυρήνας, Σχήμα IV) και τα οποία

Σχήμα IV: Δίκτυο Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας (Ελπίδα).

Σχήμα IV: Δίκτυο Ψυχοκοινωνικής Ταυτότητας (Ελπίδα).

επαναλαμβάνονται με διάφορες εκφάνσεις στον λόγο της για τον κοινωνικό της κόσμο, αφορούν στην “αλήθεια” και την “ουσία της ζωής”, την “αγάπη” καθώς και έννοιες που σχετίζονται με την ίδια τη διαδικασία αλλαγής του Εαυτού (“με αλλαγμένες αξίες”):

(α) “Αλήθεια”, “Ουσία της ζωής”: Με αυτές οι λέξεις ταυτότητας, η Ελπίδα παραθέτει τον προβληματισμό της σχετικά με το “τι αξίζει και τι όχι στη ζωή”, σκέψεις για τις οποίες η ίδια νοιώθει ότι ήταν αποτέλεσμα της εμπειρίας της με τους σεισμούς που της έδωσε τη βάση για μια αναθεώρηση των μέχρι τότε αξιών της. Οι εκφράσεις “αλλού είναι τ’ αληθινά κι αλλού σκαλίζουν” και “ίσως κάποια στιγμή δουν την αλήθεια τους”, που η Ελπίδα απέδωσε ως περιγραφές της ηλικιακής ομάδας “Αυτοί, οι 27χρονοι”, συνοψίζουν για την ίδια τη βασική αντίθεση που αντιλαμβάνεται μεταξύ του εαυτού και των συνομηλίκων της, που δεν προβληματίζονται σχετικά με το νόημα της ζωής. Όμοια, η νεαρότερη ηλικιακή ομάδα των 20χρονων, είναι ένα ακόμη αντι-πρότυπο της συμμετέχουσας, στο βαθμό που η ίδια πιστεύει ότι έχει τοποθετήσει σε ουσιαστικότερη βάση τις αξίες της για τη ζωή, ενώ εκείνοι “έχουν κλειστά τα μάτια και τ’ αυτιά τους”, “νομίζουν ότι, έτσι όπως έχουν θεωρήσει μέχρι τώρα τη ζωή τους, ότι αυτές οι αξίες και αρχές υπάρχουν στον κόσμο”. Επεξηγώντας τις έννοιες που συνδέονται με την ομάδα της οικογένειας, η ίδια αναφέρει ότι σήμερα πλέον, η οικογένειά της βρίσκεται “κοντά στις λύσεις προβλημάτων που μας βασάνιζαν χρόνια ... Έχουμε μάθει να αφουγκραζόμαστε ακόμη και λεπτομέρειες, ήχους ...”. Αν και στην επαναλαμβανόμενη αναφορά της λέξης “αφουγκραζόμαστε”, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει τη διαρκή ανησυχία και εγρήγορση μετά τους σεισμούς, η λέξη ερμηνεύεται θετικά από τη συμμετέχουσα, ως

προσπάθεια εμβάθυνσης στο νόημα της ζωής, που συνδέεται με την επίλυση των προβλημάτων.

(β) “Αγάπη”: Το κεντρικό θέμα της “αγάπης”, συνδέεται τόσο με θετικά, όσο και με αρνητικά αναπααραστασιακά περιεχόμενα. Στην θετική του διάσταση, αφορά στην αισιόδοξη προσμονή του Εαυτού, ότι “θα αγαπήσει και θα αγαπηθεί” από το αντίθετο φύλο (“Οι γυναίκες θα αγαπήσουν και θα αγαπηθούν”, “είναι ερωτικές”), καθώς και στην ελεύθερη συναισθηματική έκφραση μέσα στην οικογένεια, μετά τους σεισμούς (“αγαπάμε πιο ελεύθερα”). Η “αγάπη” ως αξία, αντικατοπτρίζεται επίσης στην περιγραφή της εθνικής ομάδας “Έλληνες” (“όταν αγαπάμε, αγαπάμε”) και ενισχύεται μέσα από την αίσθηση ταύτισης με αυτήν την ομάδα.

Βασική κατάληξη της αναθεώρησης των αξιών της συμμετέχουσας, ήταν η συνειδητοποίηση της σημασίας της αγάπης όχι μόνον προς τους άλλους, αλλά και προς τον εαυτό και η συνακόλουθη επιδίωξη της ευτυχίας (“να αγαπάς τον εαυτό σου”, “να είσαι καλά και κεφάλτος”). Η έκφραση “δεν έχουν μάθει να αγαπάνε τον εαυτό τους”, που αποδόθηκε ως περιγραφή της ηλικιακής ομάδας “Αυτοί, οι 27χρονοι”, αναφέρεται στις παλαιές φιλίες (“*παιδιά που νομίζαμε πως θα γεράσουμε μαζί*”), που “*ισοπεδώθηκαν*” όταν οι τότε φίλοι εγκατέλειψαν την οικογένεια, μετά το σεισμό (“*ερχόταν ένας ένας και μας έλεγε ότι δεν άντεχε άλλο τον πόνο μας...*”). Ωστόσο, η Ελπίδα περιγράφει την οικογένειά της να βγαίνει “ενδυναμωμένη” από αυτήν την εμπειρία: “*Έτσι όπως έχουμε πλέον βρεθεί ν’ ασχολούμαστε με τον εαυτό μας, ενδυναμώνουμε τη δική μας ενέργεια και κρατάμε μακριά ανθρώπους που δεν ήξεραν τι ήθελαν στη ζωή τους και ασχολούνταν με το πώς θα κάνουν κακό στον άλλον. Έχουμε μια αόρατη ασπίδα που κρατά μακριά τους κακούς...*”.

(γ) “Με αλλαγμένες αξίες”: Το να μπαίνεις “σε μια ξένη πραγματικότητα”, όπως συνοψίζει η συμμετέχουσα το βιώμά της μετά τους σεισμούς, σημαίνει για την

ίδια “να μαθαίνεις”. Από αυτήν την άποψη, ο σεισμός εκτιμάται ως “μια πολύ σημαντική εμπειρία απ’ όπου βγαίνεις ώριμος”, “αλλάζει η ματιά απ’ όπου τα βλέπει ο καθένας” και οι σεισμόπληκτοι αναπαριστώνται ως άνθρωποι “πιο πλούσιοι σε εμπειρία”, “εντοπίζεις πόσο εφήμερα είναι όλα και μέσα απ’ αυτό ξέρεις πόση σημασία έχει το να είναι κάποιος καλά και κεφάτος”. Αντίθετα, τα άτομα που δεν βίωσαν τους σεισμούς “δε μπορούν να συνειδητοποιήσουν πως ανά πάσα στιγμή μπορεί να γίνει το οτιδήποτε και να φέρει τα πάνω κάτω”, “δε μπορούν να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα κάποιων πραγμάτων”, γι’ αυτό και “η άποψή τους δεν έχει καμία δυναμική” κατά την συμμετέχουσα.

Σε αρκετά σημεία, οι σεισμοί ερμηνεύονται ως μια “λυτρωτική” εμπειρία: Η οικογένεια μετά τον σεισμό, θεωρείται ότι βρίσκεται “πιο κοντά στις λύσεις προβλημάτων που μας βασάνιζαν χρόνια” και έχοντας αναπτύξει την “υπομονή”, μια ιδιότητα την οποία η συμμετέχουσα εκτιμά ιδιαίτερα στον Εαυτό, αλλά δεν παύει να εκφράζει μια συναφή πικρία (“έχω περιμένει πολύ στη ζωή μου για πράγματα”). Η άποψη της Ελπίδας για το γυναικείο φύλο και τον Εαυτό ως μέλος του, της επιτρέπει αρκετή αισιοδοξία, ως προς την ικανότητά της να εκμεταλλευτεί δημιουργικά τις πλέον επώδυνες εμπειρίες της: “Μια γυναίκα μπορεί να πάει πιο πέρα την ψυχή της, να καταλάβει πιο πολλά πράγματα”, μια άποψη που ενισχύθηκε από την εμπειρία των σεισμών, όπου η ίδια παρακολούθησε τις αντιδράσεις τους μπροστά στο τραγικό συμβάν. Αλλά οι εικόνες των γυναικών που “μπορούν να καταφέρουν πράγματα ακατόρθωτα”, έχουν και την αρνητική τους όψη, εφόσον αφορούν σε μια ακραία δοκιμασία για την ομάδα και τον Εαυτό. Όπως επεξηγεί η Ελπίδα, ταυτιζόμενη με το φύλο της, οι γυναίκες έχουν “πιο σφαιρικά, πιο ολοκληρωμένα συναισθήματα”, αλλά η ίδια θεωρεί ότι δεν έχει ακόμη επιτύχει αυτό το επίπεδο ολοκλήρωσης: “ανακτώ ακόμη δυνάμεις, δεν έχουν ακόμη πάρει τελική μορφή τα συναισθήματά μου”.

Παράλληλα, έμφαση δίδεται στην “απώλεια” που έχουν βιώσει τα άτομα που επλήγησαν από τους σεισμούς, “η απώλεια κάποιας βασικής σταθεράς, αυτό τους έχει κλονίσει”. Ειδικότερα, όσον αφορά τη θρησκευτική πίστη, η συμμετέχουσα θεωρεί ότι δεν υπάρχει αύξηση ή μείωσή της μετά τους σεισμούς. Καταλληλότερο θα ήταν να πει κανείς, ότι η θρησκευτική της πίστη “έχει αλλάξει. Κατέρρευσε μαζί με την πολυκατοικία. Αμφισβητήθηκε, ισοπεδώθηκε, θύμωσα με το θεό και την ώρα που πέφταμε. Και μετά βρέθηκα σε ένα εργασιακό περιβάλλον όπου μου λέγαν ότι δεν υπάρχει θεός...”. Η συμμετέχουσα ενοχλείται από αυτήν τη στάση των ατόμων που ονομάζει “άθρησκους”. “Κριτικάρουν ελεύθερα και χωρίς λόγο” και απειλούν την εύθραυστη πίστη που προσπαθεί να διατηρήσει και η ίδια. Αλλά ο Εαυτός εμφανίζεται νικητής σ’ αυτήν την πάλη, καθώς εκμεταλλεύεται τις αμφισβητήσεις των άλλων ως “αντισώματα” που θα ενισχύσουν την πίστη του: “Κι εκεί που ήμουν κλονισμένη, αυτό με ώθησε στο να ψάξω πιο βαθιά κάποια πράγματα (...) Νομίζω ότι υπάρχει κάτι... Η ενέργεια που διέπει όλο το σύμπαν”.

Ο πόνος των σεισμοπλήκτων ατόμων και της οικογένειας (“νιώθουμε πόνο αβάσταχτο”, “πονεμένοι”), αποτελεί για τη συμμετέχουσα την αρνητική, θλιβερή όψη της ομάδας και του Εαυτού, που πρέπει να ξεπεραστεί. Ο Εαυτός έχει δρέψει τον “θετικό καρπό” αυτού του πόνου (“εμπειρία”, “αλλαγμένες αξίες”) και χρειάζεται πλέον να ανακτήσει πλήρως τις ισορροπίες του. Μέσα σ’ αυτό το εννοιολογικό - αναπαραστασιακό πλαίσιο η συμμετέχουσα επισημαίνει την “τεράστια σημασία της ψυχολογικής υποστήριξης” για τα άτομα που επλήγησαν από τους σεισμούς: “Έχει τεράστια σημασία, τεράστια ευθύνη, κάτι πάρα πολύ σοβαρό, κάποιοι το αμφισβητούν αλλά δεν ξέρουν. Δε νομίζω ότι όταν τη χρειάστηκα αρχικά μου προσφέρθηκε. Είχαν έρθει φοιτήτριες όταν ήμουν στο νοσοκομείο και ήταν λίγο ανεύθυνες. Μετά το δεύτερο χειρουργείο, τη μέρα που είχα δει το χέρι μου, μετά από τόσον καιρό, ήταν

παραμορφωμένο, δεν πίστευα ότι ήταν δικό μου, δεν το ήθελα... ". Η εμπειρία της ελλιπούς ψυχολογικής υποστήριξης που δέχθηκε στο νοσοκομείο, ενισχύει την άποψή της ότι τα άτομα που δεν βίωσαν τους σεισμούς, είναι "μακριά από αυτήν την πραγματικότητα και τις συνέπειές της, δε μπορούν να καταλάβουν πόσο μπορεί να πονέσει ένας άνθρωπος από κάτι τέτοιο".

Οι σημερινές σκέψεις και συναισθήματα της Ελπίδας, όταν πληροφορείται για μια καταστροφή που οδήγησε σε σοβαρές απώλειες, είναι "μια ταραχή, μια βοή, η αίσθηση που δεν έχουν πολλοί άνθρωποι, όταν πέφταμε, σα να αιωρείσαι και δεν ξέρεις τι γίνεται, με ποιον να τα βάλεις, τρομερός φόβος, ένα κενό... ". Οι φυσικές καταστροφές εν γένει, κινούν στη συμμετέχουσα το φόβο και την αίσθηση αδυναμίας, απώλειας του ελέγχου και παγίδευσης ("σκοτάδι μέσα στο πολύ φως", "αίσθηση του ότι δεν ξέρεις με ποιον να τα βάλεις, φυγή, αλλά και πάλι δεν ξέρεις πού να πας, κάτι υπεράνω των δυνάμεών σου, εκτός ελέγχου"), αλλά η περίπτωση των σεισμών της προκαλεί τα αρνητικότερα συναισθήματα ("θλίψη, κάτι αβάσταχτο, κάτι παράξενο, απόκοσμο, η αίσθηση του να φεύγει η γη κάτω από τα πόδια σου την οποία λένε πολλοί, αλλά λίγοι την έχουν νιώσει..."), καθώς θεωρείται η ακραία περίπτωση του ανεξέλεγκτου ("... οι άνθρωποι δεν ξέρουν τι να κάνουν, δεν υπάρχει διέξοδος...").

5. Συμπεράσματα

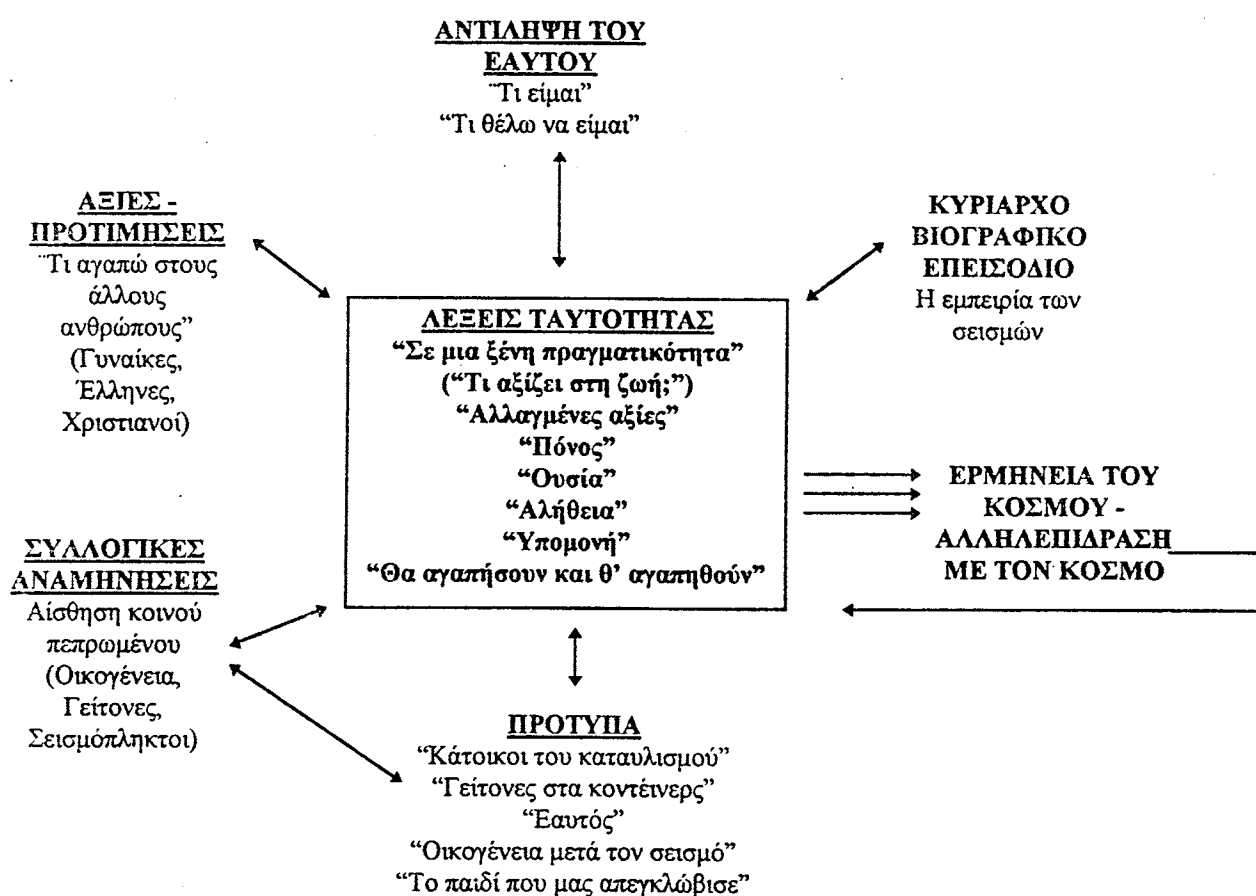
Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας ανάλυσης, η εμπειρία των σεισμών δεν είναι μια απλή ανάμνηση της συμμετέχουσας, αλλά δραστικό στοιχείο του τρόπου με τον οποίον αντιλαμβάνεται σήμερα τον Εαυτό και τον Κόσμο. Η ανακωδικοποίηση των ομάδων στο 2^ο Στάδιο της Φάσης II, είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική του τρόπου με τον οποίον η επώδυνη εμπειρία έχει επενδυθεί στη σκέψη της συμμετέχουσας για

ολόκληρο τον κοινωνικό της κόσμο. Όπως δείχθηκε προηγουμένως (παρ. 4.2.2. και 4.2.3), οι εικόνες του σεισμού αντικατοπτρίζονται στον τρόπο με τον οποίον η ίδια αντιλαμβάνεται βασικές ομάδες της ταυτότητάς της και, κατ' επέκταση, βασικών της ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών (όπως το φύλο της, η ηλικία, η εθνικότητα και το θρήσκευμα). Είναι χαρακτηριστικό, ότι η εμπειρία της απεγκλώβισης της οικογένειας με τη βοήθεια κάποιου ατόμου Αλβανικής εθνικότητας, κάνει τη συμμετέχουσα να βιώνει την ομοιότητα με αυτήν την εθνική ομάδα, τόσο στα θετικά, όσο και στα αρνητικά της σημεία ("Οι Αλβανοί δίνουν χωρίς να περιμένουν αντάλλαγμα", "έχουν χάσει το σπίτι τους").

Επιπλέον, όπως δείχνουν τα αποτελέσματα της φάσης III, η εμπειρία των σεισμών έχει "αφομοιωθεί" στα πυρηνικά θέματα γύρω από τα οποία είναι οργανωμένες οι αναπαραστάσεις που συγκροτούν την ταυτότητα της συμμετέχουσας (Σχήμα V). Πρόκειται για μια ταυτότητα που διαπλέκεται πολύ περισσότερο γύρω από ψυχολογικές απώλειες, παρά γύρω από την απώλεια του χώρου κατοικίας καθ' αυτού, με βασική την "απώλεια κάποιας βασικής σταθεράς": Μετά το επώδυνο συμβάν, η αναπαράσταση του κόσμου είναι κυρίως αρνητική. Η Ελπίδα βιώνει τον εαυτό σε μια συνεχή προσπάθεια να προσαρμοστεί μέσα σε μια πραγματικότητα την οποία αντιλαμβάνεται ως "ξένη" ή "καινούργια" ("*Αυτοί, οι κάτοικοι του καταυλισμού ζουν σε μια ξένη πραγματικότητα*", "*Εμείς, οι γείτονες στα κοντέινερς, ζούμε σε μια καινούργια πραγματικότητα*"). Μέσα σε αυτήν την πραγματικότητα, επιχειρεί να βρει μια εύθραυστη ισορροπία, καταστέλλοντας τον θυμό και τα επώδυνα συναισθήματα που βίωσε από τις διάφορες απώλειες.

Η Ελπίδα εκλογικεύει το γεγονός ότι οι παλαιοί φίλοι στους οποίους είχε βασιστεί, εγκατέλειψαν την οικογένεια μετά τον σεισμό ("*ερχόταν ένας ένας και μας έλεγε ότι δεν άντεχε άλλο τον πόνο μας...*"), αποδίδοντας τη στάση τους στο ότι τα

συγκεκριμένα άτομα “δεν αγαπούσαν καν τον εαυτό τους”, δηλαδή, σε μια γενικότερη αδυναμία των συγκεκριμένων ατόμων. Μετά την εγκατάλειψή της, η οικογένεια εμφανίζεται συσπειρωμένη, αποστασιοποιημένη και αμυντική προς τον έξω κόσμο (“Έχουμε μια αόρατη ασπίδα που κρατά μακριά τους κακούς...”), αλλά η Ελπίδα ερμηνεύει αυτήν τη στάση ως δύναμη και σταθερότητα (“...ενδυναμώνουμε τη δική μας ενέργεια...”).

Σχήμα V: Πυρηνικά Θέματα Ταυτότητας (Ελπίδα).

Βιώνοντας την ψυχική απομάκρυνση και εγκατάλειψη, η οικογένεια δεν περιμένει πολλά από τους ανθρώπους πλέον. Η Ελπίδα εκφράζει την προσμονή της “να αγαπήσει και να αγαπηθεί”, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζει μια έντονη τάση κοινωνικής απόσυρσης και περιθωριοποίησης, καθώς νιώθει ότι πλέον ταυτίζεται με ανθρώπους που, κατά την άποψή της, έχουν πολλά αρνητικά χαρακτηριστικά, αλλά με τους οποίους την συνδέει μια κοινή “μοίρα”. Τέτοιες ομάδες είναι “οι γείτονες στα κοντέινερς” (*“Είμαστε αποφασισμένοι ότι θα είμαστε μαζί για όσο τύχει και προσπαθούμε να δούμε τα θετικά, εφόσον ξέρουμε ότι θα είμαστε μαζί”*) και οι “νέοι φίλοι” (*“άνθρωποι με ελαττώματα, με φόβους και ανασφάλειες”*).

Ο λόγος της Ελπίδας εκφράζει έντονο άγχος αποχωρισμού, χρησιμοποιώντας συστηματικά την έκφραση “έφυγαν”, ή “είναι εδώ και πουθενά” για τα γνωστά της πρόσωπα που χάθηκαν στον σεισμό. Επιπλέον, επιχειρεί να αντιμετωπίσει την απώλεια αυτών των προσώπων, καταφεύγοντας στη σκέψη ότι τα συγκεκριμένα άτομα “ήταν προορισμένα για να φύγουν” (Αυτοί, οι γείτονες), ώστε αφ’ ενός εξομαλύνει τον πόνο και την ενοχή που της δημιούργησε η απώλειά τους (εφόσον ήταν η εκτέλεση ενός προδιαγεγραμμένου πεπρωμένου) και αφ’ ετέρου “διασφαλίζει” τον Εαυτό (διαχωρίζοντας το δικό του πεπρωμένο). Παράλληλα, σε αρκετά σημεία η συμμετέχουσα προσπαθεί να διαφοροποιήσει τον Εαυτό από Άλλους “σεισμόπληκτους”, εκείνους που, κατά μία έννοια θεωρεί “άξιους της μοίρας τους” (“επαναπαυμένοι” μετά τον σεισμό, “δεν κοίταζαν την ουσία των πραγμάτων” και “δεν τὰ ’χαν βρει με τον εαυτό τους” πριν τον σεισμό).

Κατά τον ίδιο παράδοξο τρόπο, ο “πόνος” του Εαυτού και της ομάδας “Εμείς, οι γείτονες στα κοντέινερς - “Οι κάτοικοι του καταυλισμού”, εξωραίζεται και αξιολογείται ως θετικό στοιχείο που μπορεί να αποφέρει πολύτιμες ιδιότητες στον

Εαυτό, ακόμη και υπέρβαση και ανακάλυψη της αλήθειας του κόσμου. Ανάμεσα στις μετατραυματικές αντιδράσεις της Ελπίδας, κυρίαρχος είναι ο προβληματισμός σχετικά με τον θάνατο και το νόημα της ζωής, που, σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία εμφανίζεται σε άτομα που έχουν υποστεί σημαντικές τραυματικές εμπειρίες. Η πίστη της συμμετέχουσας στο ότι ο κόσμος όπου ζούμε είναι ένα “θετικό” μέρος, “κατέρρευσε μαζί με την πολυκατοικία ... θύμωσα με το θεό την ώρα που πέφταμε...”. Σήμερα, προσπαθεί να δημιουργήσει μια νέα θετική πίστη στην “αγάπη” και στην “αλήθεια” της ζωής, μια πίστη που όμως φαίνεται ακόμη αδύναμη, καθώς οι άνθρωποι που μπορούν να την κλονίσουν με τις ιδέες τους (“Αυτοί, οι άθεοι”), αντιμετωπίζονται ως επικίνδυνοι εχθροί του Εαυτού.

6. Ψυχοκοινωνική Παρέμβαση για τις Ψυχολογικές Επιπτώσεις από τον Σεισμό της Αθήνας (Ιλιον Αττικής)

Τα τραυματικά γεγονότα που έζησαν παιδιά, έφηβοι και οι οικογένειές τους από τον μεγάλο σεισμό στην περιοχή Ιλιον της Αθήνας και τους μετασεισμούς που ακολούθησαν το 1999, προξένησαν έντονο φόβο, άγχος, καταθλιπτικές τάσεις, θυμό και ενοχές, για τον χαμό αγαπημένων προσώπων και γιατί οι ίδιοι επέζησαν. Στα παραπάνω συμπτώματα έρχονται να προστεθούν οι σωματικές αντιδράσεις (πόννοι στο στομάχι, ανορεξία, ταχυκαρδία και πόνοι στο στήθος, διάρροιες, πονοκέφαλοι κ.α.). Τα συμπτώματα αυτά, δεν υποχωρούν μετά τη λήξη του συμβάντος, αντίθετα, γίνονται βαθύτερα βιώματα, με αποτέλεσμα να αλλάξει η ψυχосύνθεση των πληγέντων. Τα άτομα αυτά, αντιμετωπίζουν πλέον με «διαφορετικό πρίσμα» τη ζωή, καθ’ όσον κατέχονται από το μετατραυματικό στρες που δεν τους επιτρέπει να ξαναγυρίσουν στον προηγούμενο τρόπο ζωής τους. Όσοι μάλιστα επέζησαν από τον καταστροφικό αυτό σεισμό και υπέστησαν διαφόρων ειδών απώλειες, όπως την

απώλεια αγαπημένων προσώπων, συγγενών ή φίλων, ή την απώλεια της περιουσίας τους, αντιμετωπίζουν εντονότερο στρες και σοβαρές μετατραυματικές αντιδράσεις. Οι αντιδράσεις αυτές, το πένθος και η κατάθλιψη που ακολουθεί, παρεμποδίζουν σοβαρά την απόδοση στις καθημερινές δραστηριότητες, στην εργασία και στο σχολείο για τα παιδιά και τους εφήβους. Η έλλειψη συγκέντρωσης και προσοχής, λειτουργεί αρνητικά και το άτομο καταλήγει στην κοινωνική απομόνωση.

Η ψυχοκοινωνική παρέμβαση και τα προγράμματα στήριξης, βοηθούν τους πληγέντες, αφ' ενός να λησμονήσουν τις αναπαραστάσεις και τις άσχημες στιγμές που έζησαν και αφ' ετέρου να φθάσουν στην απόσυρση του βιώματος. Το πρόγραμμα στήριξης, θα πρέπει να περιλαμβάνει ειδικά, νέα προγράμματα θεραπευτικής αγωγής, στήριξη μέσω της παιγνιοθεραπείας για τα μικρά παιδιά, θεατροθεραπεία, drama-therapy, ψυχόδραμα και χορόδραμα για τους εφήβους άνω των 18 ετών και τους ενήλικες. Με αυτόν τον τρόπο, αποφεύγονται αρνητικές συζητήσεις, σκέψεις και συναισθήματα που έχουν σχέση με το τραυματικό γεγονός. Σημαντική είναι η προσφορά της χαλάρωσης, της εργασιοθεραπείας και της κατευθυνόμενης ονειροπόλησης του Robert Desoille. Οι θεραπείες αυτές, απενοχοποιούν το άτομο και κατευνάζουν τον θυμό του, ενώ καταστέλλονται οι καταθλιπτικές τάσεις και αποχωρούν βαθμηδόν, καθώς η θεραπεία προχωρά. Σε αρκετά σοβαρές περιπτώσεις κατάθλιψης, ενδείκνυται η συνθετική ψυχοθεραπεία, δηλαδή, φαρμακοθεραπεία και ψυχοθεραπεία ταυτόχρονα.

Θα πρέπει, συνεπώς, να προβλέπεται, για τα μεν παιδιά:

- α. Οργάνωση και εφαρμογή της παιγνιοθεραπείας στο σχολείο.
- β. Οργάνωση και εφαρμογή της παιγνιοθεραπείας στο σπίτι, με τη βοήθεια ειδικού σύμβουλου παιγνιοθεραπείας. Μέσα από το παιχνίδι, το παιδί θα εξωτερικεύσει τον πόνο και τον θυμό του, θα κλάψει και θα εκτονωθεί.

γ. Ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης των παιδιών, ετοιμότητας για την αντιμετώπιση των σεισμών.

Για τους δε ενήλικες, ενδείκνυται αντίστοιχα:

- α. Διαχείριση του άγχους μέσα από ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις.
- β. Οικοδόμηση δεξιοτήτων αντιμετώπισης της κοινωνικής απομόνωσης, μέσα από υποστηρικτικά μέτρα επικοινωνίας.
- γ. Εκπαίδευση ετοιμότητας για αντιμετώπιση ενός νέου συμβάντος.
- δ. Εκπαίδευση χαλάρωσης – θετική σκέψη.
- ε. Συζήτηση για τον εαυτό με τα μέθοδο της Εγω-Οικολογίας (I, II, III, IV φάση)
- στ. Εκπαίδευση στην κατευθυνόμενη ονειροπόληση του Robert Desoille.
- ζ. Δραματοποίηση γεγονότων με θέμα τους σεισμούς, μέσα από ψυχοδραματικές μεθόδους θεραπείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- APA (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition*.
- Κουβέλη, Α., Αρμενάκης, Α. & Σακελλαρόπουλος, Κ. (1998). *Το Στεγαστικό Πρόβλημα των Σεισμοπλήκτων του Αιγίου*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- Ρήγα, Α.Β. (1997). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Ψυχοκοινωνική Ταυτότητα. Σύγχρονες Ελληνικές Μελέτες, Βασισμένες στην Εγω -Οικολογική Θεωρία*, Μαυρομμάτη, Αθήνα.
- Ρήγα, Α.Β. & Τριανταφυλλίδου, Σ. (2001). Η Σημασία της Βιογραφικής Μεθόδου στην Ανάλυση του Αναπαραστατικού Λόγου των Χρηστών Ναρκωτικών. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 104-105, Α'-Β', σσ. 3-42.
- Sidran Institute & The Sheppard and Enoch Pratt Health System (2000). *About Trauma*. Public Service Brochure.
- Zavalloni, M. & Louis-Guerin, C. (1996). *Κοινωνική Ταυτότητα και Συνείδηση. Εισαγωγή στην Εγω-Οικολογία*. Α.Β. Ρήγα (Επιμ. Ελλ. Έκδοσης), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Zavalloni, M. (1996). Concepts and Methods of Ego -Ecology, *Identity Processes and the Social Context: The Ego -Ecological Approach*, IV European Congress of Psychology, Athens, Ellinika Grammata.